

KIRIM TATAR TÜRKÇESİNDE SORU YAPMA YOLLARI

Arzu S. ERTANE BAYDAR*

Özet:

Bu çalışmada Kırım Tatar Türkçesinde soru yapma şekilleri bütün yönleri ile incelenmiş, soru cümleleri ve bu cümlelerin anlam özellikleri zengin örnekler ile dikkatlere sunulmuştur. Çalışmadaki örnekler Kırım Tatar Türkçesi edebî dili ile yazılmış değişik türlerdeki eserlerden alınmış; ayrıca, örnek cümlelerin Türkiye Türkçesindeki karşılıkları da köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

Anahtar kelimeler: Kırım Tatar Türkçesi, Kırım Tatar Türkçesinde soru, soru eki, soru cümlesi, soru kelimeleri.

Abstract:

The forms of making question in Kırım Tatar Turkish has been studied in details in this study, question sentences and meaning charecteristics of these sentences are presented with rich withnessed examples. Examples in this article are chosen from different kinds of work in Kırım Tatar Turkish literature. Besides this, Turkish translations of examples have been indicated in angular paranthesis.

Key words: Kırım Tatar Turkish, question in Kırım Tatar Turkish, question appendixs, question sentence, question words.



Ø Giriş

Türkiye Türkçesinde soru, soru eki ya da soru kelimeleri ile -konuşma dilinde seyrek olarak vurgu yolu ile- yapılır. Bu durum Kırım Tatar Türkçesinde de aynıdır.

Soru deyince cevap alınmak üzere söylenen ve belli şekilde kurulan bir söz hatıra gelir. Hâlbuki soru şeklinde olmadığı hâlde bu değeri taşıyan cümleler kullanıldığı gibi kuruluşlarıyla sorulara benzeyen fakat doğrudan doğruya fikir ileri sürmeye ya-

* Yrd. Doç. Dr., Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü

rayan cümleler de vardır...

Soru cümleleri gerçek sorular; soru şekilli anlatışlar ve kapalı sorular olmak üzere üçe ayrılır. (Ağakay 1952: 683-684)

Bu çalışmada Kırım Tatar Türkçesindeki soru yapma şekilleri, çeşitli edebî eserlerden alınan örnekler yardımıyla yapı, kullanılış, işlev ve anlam bakımından incelenmiştir.

Türkçenin en önemli konularından biri kuşkusuz söz dizimidir. Türkçede son yıllarda söz dizimi ile ilgili monografik çalışmalar çoğalmıştır. Ancak bütün bunlara rağmen söz diziminin örneğin soru cümleleri, ünlem cümleleri, kesik cümleler gibi konuları bütün yönleri ile incelenmemiştir. Derinlemesine yapılan incelemeler, cümlelerin ve cümleler arası ilişkilerin yani metnin daha iyi anlaşılabilmesi için çok önemlidir. Söz dizimi konularından üzerinde en az durulanlarından biri soru cümleleri ve bunların anlam özellikleridir. Bu konuda Prof. Dr. Zeki Kaymaz'ın tespiti şöyledir: *Türk dili üzerine yazılmış olan gramer kitaplarına bakıldığı zaman sentaks kısmının çok kısa olduğu görülür. Bu bölümde bazı sentaks meseleleri bulunmaz, bazı meseleler ise çok kısa veya eksiktir. Bu meselelerden biri de anlam bakımından cümlelerdir.* (Kaymaz 2007: 1025)

Kaymaz, incelediği gramerlerde konunun tam olarak işlenmediğini ve çalışmalar arasında önemli farklılıklar olduğunu şu şekilde dikkatlere sunmuştur: *Buna göre Türkçe gramer kitaplarında soru cümleleriyle ilgili eksiklik ve farklılıklar şu şekilde sıralanabilir:*

1. *Gramer kitaplarının sentaks bölümünde bu cümle tipine ya hiç yer verilmemiş veya çok kısa geçilmiştir.*

2. *Söz dizimi kitaplarında bu konu yeterince işlenmemiştir.*

3. *Soru kelimelerinin ayrımında farklılıklar bulunmaktadır. Bir gramer kitabında sorma edatlarına giren bir kelime bir başka gramer kitabında soru zamirleri veya soru belirteçleri grubuna sokulmuştur. Bu kelimenin cümle içinde işlenmemesinden kaynaklanmaktadır.*

4. *Görevli kelimelerle yapılan soru cümleleri ile soru kelimesi olmaksızın yapılan soru cümlelerine hemen hiç yer verilmemiştir.*

5. *mI soru eki ile ilgili bilgiler derli toplu ve yeterli değildir.* (Kaymaz 2007: 1027-1028)

Kaymaz, bu bilgilerden sonra soruyu şu şekilde tanımlar: *Bir şey öğrenmek için birine yöneltilen ve cevap gerektiren ses tonu, vurgu, soru kelimesi veya bir çekim şekli ile ifade edilen söz veya yazıdır.* (Kaymaz 2007: 1028)

Türkiye Türkçesi için söz konusu olan bu durum Kırım Tatar Türkçesinde de geçerlidir. Eldeki mevcut sözlüklerde ve gramerlerde bu konu derinlemesine işlenmemiştir. Sözlüklerde soru eki, soru cümlesi, soru sıfatı, soru zamiri, soru zarfı gibi terimler geçmemektedir. *Soru* maddesinde ise sadece *soruşturma, yoklama, anket an-*

lamı bulunmaktadır. *Soruya* yakın maddelerde de bunlara benzer bir iki anlam vardır.¹

Kırım Tatar Türkçesi gramerlerinden A. Memetov tarafından yazılan ve bir özet gramer niteliğinde olan eserde de konu ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Bu gramerde, ne sıfat konusunda soru sıfatlarından ne de zamir bahsinde soru zamirlerinden bahsedilmiştir.²

Kırım Tatar Türkçesi gramerlerinin en yenisi ve en kapsamlısı olan Doç. Dr. Zühal Yüksel tarafından hazırlanan *Kırım Tatar Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi'*nde soru konusu ile ilgili bilgilere ve örneklere yer verilmiştir. Yeri geldikçe bu gramere de atıflar yapılacaktır.

1. Soru Eki ile Yapılan Soru Cümleleri

Kırım Tatar Türkçesinde soru eki *-mI* dır. Bu ek, hem isimlere hem de fiillere gelerek soru anlamı vermektedir.

Kırım Tatar Türkçesinde isimlerde soru *-mI* eki ile yapılır. Ek düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmez. *-mI* eki her zaman kelimenin sonunda yer alır ve kendinden önceki kelimeye bitişik yazılır.

1.1. İsimlerde Soru

İsimlerde soru *-mI* ekinin isimlere, edatlara, zamirlere getirilmesi ile yapılır. Bu yapıdaki soru cümleleri hem olumlu hem de olumsuz olabilmektedir.

1.1.1. İsimlere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

1.1.1.1. İsimlere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu İsim Cümleleri

Soru eki isimlere, ya doğrudan ya da herhangi bir çekim ekinde sonra gelir.

Ağrı toqtatqan ilâc barmı? (YD 118/2)

[Ağrı dindiren ilaç **var mı?**]

-Bizde musafir bar edi, Nusret.

[-Nusret, bizde misafir vardı.]

-Kördim, Hatice Kâmilevamı? (ÖY 160/4)

[-Gördüm, **Hatice Kâmileva mı?**]

-Bizim Grigoriy Grigoreviç hatrıdemı? (YA 53/7)

[Bizim Grigoriy Grigoreviç **hatırında mı?**]

Böyle yapqan adamlar azmı? (ÖY 164/10)

[Böyle yapan adamlar **az mı?**]

Bu yer boşmı? (YD 96/2)

[Bu yer **boş mu?**]

Dominomı, şahmatmı? (MSU 32/3)

1 bk. İlgili maddeler, Ş. A. Asanov; A. N. Garkavets; S. M. Üseinov (1988), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Kiyev "Radyanska Şkola"; S.M. Üseinov (2005), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Simferopol.

2 bk. İlgili bölümler, Memetov Ayder (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukıtuvcı Neşriyat, Taşkent.

[**Domino mu, şah mat mı?**]
Episi yerindemi? (YD 118/6)
[Hepsi yerinde mi?]
Onı tanımamaq mümkünmi? (MSU 27/6)
[Onu tanımamak mümkün mü?]
Son buña da kefilisimmi? (ÖY 175/14)
[Sonra buna da kefil misin?]
Tuzu yerindemi? (YD 47/8)
[Tuzu yerinde mi?]
Ya bu Qaraközmi? (MSU 26/9)
[Ya, bu Karagöz mü?]

1.1.1.2. İsimlere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz İsim Cümleleri

Bu yapıdaki cümleler *yoq* ismi ve *degil* edatı ile yapılmaktadır. Bunların bir kısmı şekilce olumsuz gibi görünmesine rağmen olumludur.

-*Afu etiniz, sizin adınız Asan degilmi?* (MSU 26/8)
[-Affedersiniz, sizin adınız Asan değil mi?]
-*Başqa isteginiz yoqmı?* (TE 60/10)
[-Başka isteğiniz yok mu?]
-*Böyle yapmaq telyükeli degilmi?* (YA 78/6)
[-Böyle yapmak tehlikeli değil mi?]
Maña o tarafqa yolcu yoqmı? (YD 246/4)
[O tarafa benim için yolcu yok mu?]
Suvuq degilmi? (Kİ 211/12)
[Soğuk değil mi?]
Sualler yoqmı? (Kİ 68/3)
[Sorular yok mu?]
Yoqsa benim, öz taqdirimni istegenim kibi qurmağa uququm yoqmı?(YD 41/1)
[Yoksa benim, kendi takdirimi istediğim gibi kullanmaya hakkım yok mu?]

1.1.2. Zamirlere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

1.1.2.1. Şahıs Zamirlerine Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

-*Elmaz!.. Sensiymı?* (AK 36/13)
[-Elmaz!.. Sen misin?]
-*Leytenant, arqadaş, sizsizmi?* (MSU 26/10)
[-Teğmen, arkadaş, siz misiniz?]

1.1.2.2. İşaret Zamirlerine Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

-*Bağışlanız on altıncı yer mindamı?* (MSU 30/6)

[-Bağışlayınız, on altıncı yer **burada mı?**]

-**Bumi?** (AK 8/8)

[-**Bu mu?**]

1.1.2.3. Belirsizlik Zamirlerine Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

Anağa evlâdından ayrılmak kolay şey mi? (YA 119/3)

[Ana için evladından ayrılmak kolay **şey mi?**]

Bu asıl olacaq şey mi? (YA 155/2)

[Asıl bu, olacak **şey mi?**]

1.1.3. Edatlara Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

1.1.3.1. *içün* [için] Edatına Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

*Acaba, yalnız bunlar **içün mi?*** (ÖY 24/9)

[Acaba, yalnız bunlar **için mi?**]

*Evine yabancı, körmegen-bilmegen adamı yatmağa kelgeni **içün mi?*** (YD 35/2)

[Evine yabancı, görmediği, bilmediği adam yatmaya geldiği **için mi?**]

*Savap **içün mi?*** (YD 158/1)

[Sevap **için mi?**]

1.1.3.2. *kibi* [gibi] Edatına Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

*-O dostluq benimki **kibimi?*** (YD 180/7)

[-O dostluk benimki **gibi mi?**]

1.1.3.3. *eken* [ki, acaba] Edatına Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan İsim Cümleleri

*Bu kız balerina degil **eken mi?*** (ÖY 57/2)

[Bu kız balerin **değil mi ki?**]

1.2. Fiillerde Soru

Fiillere soru ekinin getirilmesi ile yapılmaktadır. İsimlerde olduğu gibi fiillerde de soru eki önceki kelimeye mutlaka bitişik yazılır. Ek burada da düzlük yuvarlaklık uyumuna girmez.

1.2.1. Fiillere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Fiil Cümleleri

1.2.1.1. Fiillere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

Fiillere geniş zaman, görülen geçmiş zaman, gelecek zaman, şimdiki zaman, duyulan geçmiş zaman, emir ve şart ekinde sonra soru eki getirilerek soru cümleleri yapılmaktadır. Bu örneklerin bir kısmı şekilce olumlu görünmesine rağmen olumsuzdur.

1.2.1.1.1. Fiillere Geniş Zaman Ekinde Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile

Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

- Balağa böyle hor bakmaq olurmi?* (TE 7/8)
[-Çocuğa böyle hor bakmak **olur mu?**]
Böyle sevgi yürekte ebedî qalırmi? (MSU 41/3)
[Böyle sevgi, yürekte ebedî **kalır mı?**]
Bu qadar tüşünceli, yanıqlı adamdan aş keçermi? (ÖY 164/1)
[Bu kadar düşünceli, dertli adam yemek **yiyebilir mi?**]
Bundan da doğru laf olurmi? (YD 63/1)
[Bundan da doğru laf **olur mu?**]
Tuvğanlarım evlenmege razılıq berirlermi? (BA 137/5)
[Kardeşlerim evlenmeye izin **verirler mi?**]

1.2.1.1.2. Fiillere Görülen Geçmiş Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

- Dilaram, nişanlıñı sağındıñmi?* (MSU 65/3)
[Dilaram, nişanlını **özledin mi?**]
-Sen buña sirke qoydıñmi? (AK 48/3)
[-Sen buna sirke **koydun mu?**]
Sen onıñ sırtını kördiñmi? (YD 18/8)
[Sen onun sırtını **gördün mü?**]

1.2.1.1.3. Fiillere Gelecek Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

- Bu bitay bizde yaşaycaqmı?* (BA 173/8)
[Bu nine bizde **yaşayacak mı?**]
Bunu yalnız seni sevgenim için yaptım, deycekmı? (ÖY 185/3)
[Bunu yalnız seni sevdiğim için yaptım, **diyecek mi?**]
Vay, bu şeyçik de oynaycaqmı? (MEYY 85/1)
[Vay, bu küçük şey de **oynayacak mı?**]

1.2.1.1.4. Fiillere Şimdiki Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

- Aile aņanesi deysiñizmi?* (DM 141/5)
[-Aile geleneđi **mi diyorsunuz?**]
-Begenesiñmi? (YA 85/4)
[-Beđeniyor **musun?**]
-Qaraköz sen meni tanıysıñmi? (MSU 25/5)
[-Karagöz, sen beni **taniyor musun?**]
-Ya sizıñ öz esas işiñizden başqa cemaat işlerine de qoşulmağa vaqıtıñız qalamı?
(DM 80/3)
[-Yahu sizin asıl işinizden başka cemaat işlerine de katılmaya vaktiniz **kalıyor mu?**]

1.2.1.1.5. Fiillere Duyulan Geçmiş Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Geti-

rilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

-*Tütün ketirgenmi?* (AK 198/18)
[-Tütün **getirmiş mi?**]

1.2.1.1.6. Fiillere Emir Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

Bakir 'ni sınıfqa alayıqmı? (M 13/7)
[Bakir'i sınıfa **alalım mı?**]
-*Biz de barayıqmı?* (AK 15/7)
[-Biz de **gidelim mi?**]
-*Doğrusını aytayım mı?* (AK 195/6)
[-Doğrusunu **söyleyeyim mi?**]

İlk evelâ Gülcian hasta, onun öz ğamı-kederi özüne yete... Bunu da qoşın mı? (YD 214/5)
[Öncelikle Gülcihan hasta, onun kendi gamı, kederi kendine yetiyor... Bunu da **mı katsın?**]

1.2.1.1.7. Fiillere Şart Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumlu Fiil Cümleleri

Yoqsa, kimseden aqıl tanışmay, ruhset almay, ona qaçıp ketsem mi? (BA 138/2)
[Yoksa, kimseden akıl danışmadan, izin almadan, ona kaçıp **gitsem mi?**]
Yoqsa Mecit Osmanoviçni anda yollasaqmı? (BA 56/8)
[Yoksa Mecit Osmanoviç'i oraya **yollasak mı?**]

1.2.1.2. Fiillere Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

Fiillere geniş zaman, görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, gelecek zaman ve şimdiki zaman ekinden sonra soru eki getirilerek soru cümleleri oluşturulmaktadır. Bu örneklerin bir kısmı şekilce olumsuz görünmesine rağmen olumludur.

1.2.1.2.1. Fiillere Geniş Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

-*Afu etiñiz... Madenciler şeerçigine avtobus ne yerde toqtalğanını aytmazsıñız mı?* (YA 70/4)
[-Affediniz... Madenciler şehrine otobüsün nerede durduğunu **söyler misiniz?**]
-*Endi derslerge kelmeyüv, ya da keç qaluvlar olamaz mı?* (Kİ 250/5)
[-Şimdi derslere gelmeme ya da geç kalmalar **olmaz mı?**]

1.2.1.2.2. Fiillere Görülen Geçmiş Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

Qızın olmadımı? (YD 6/4)
[Kızın **olmadı mı?**]

-*Menim mektubimni oqumadıymı?* (MSU 55/1)

[-Benim mektubumu okumadın mı?]

Üşümediñizmi? (ÖY 62/1)

[Üşümediniz mi?]

1.2.1.2.3. Fiillere Duyulan Geçmiş Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

Pek yaralanmağanmı? (Kİ 93/10)

[Pek yaralanmamış mı?]

1.2.1.2.4. Fiillere Gelecek Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

-*Ya siz... Aqbar Kamiloviç? Siz raatlanmaycaqsıñızmi?* (DM 28/6)

[-Ya siz... Akbar Kamiloviç? Siz dinlenmeyecek misiniz?]

1.2.1.2.5. Fiillere Şimdiki Zaman Ekinden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Olumsuz Fiil Cümleleri

-*Ayşe canıñız sıqılmaymı?* (MSU 30/4)

[-Ayşe, canınız sıkılmıyor mu?]

Saña bir şeyler kerekmeymi? (MEYY 105/3)

[Sana bir şeyler gerekmiyor mu?]

Siz onıñ familiyasını bilmeysizmi? (MSU 34/7)

[Siz onun ailesini biliyor musunuz?]

1.2.2. Birleşik Zamanlı Fiillerden Sonra Soru Ekinin Getirilmesi ile Yapılan Fiil Cümleleri

Ayşe o vaqıt Amet peezddan tüşse bir daa minip olamaycağını bilgen olsa, suv aqqında söz açar edimi? (MSU 34/8)

[Ayşe o zaman Ahmet trenden inince bir daha binemeyeceğini bilse su hakkında söz açar mıydı?]

Bu qanunnu bozğanlarğa ne olğanımı da bilmey ediñmi? (YD 79/6)

[Bu kanunu bozanlara ne olduğunu da bilmiyor muydun?]

2. Soru Sıfatları ile Yapılan Soru Cümleleri

Kırım Tatarcasında soru sıfatları qa ve ne soru kelimelerinden türetilmiş kelimelerdir. (Yüksel 2005: 275)

2.1. nasıl Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu nasıl eziyet? (YD 112/4)

[Bu nasıl eziyet?]

Bu nasıl ses? (MSU 20/4)

[Bu **nasıl** ses?]

Nasıl iş için? (AK 43/7)

[**Hangi** iş için?]

Nasıl yir bu? (MEYY 104/1)

[Bu **nasıl** yer?]

-*O da nasıl çeçek, İsmail?* (YD 85/4)

[-İsmail, o da **nasıl** çiçek?]

O da nasıl qartop? (YD 219/1)

[O da **nasıl** patates?]

O da nasıl söz? (MSU 64/5)

[O da **nasıl** söz?]

Sizde endi nasıl teklifler bar? (DM 16/3)

[Sizde şimdi **nasıl** teklifler var?]

-*Sonki vaqıtlarda nasıl işlennen oğraşasız?* (YA 124/2)

[-Son zamanlarda **hangi** işlerle uğraşıyorsunuz?]

2.2. *ne* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Köster, ne yerde o? (YD 120/9)

[Göster, **nerede** o?]

-*Ne yerlerde olacaqsınız?* (AK 13/8)

[-**Nerelerde** olacaksınız?]

Serverniñ evi ne yerde? (DM 84/5)

[Server'in evi **nerede**?]

Şimdi ne iş yapasın?... (TE 52/6)

[Şimdi **ne iş** yapıyorsun?...]

2.3. *angi* [hangi] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Angi bölükke müdirlik yapasız? (TE 94/10)

[**Hangi** bölüğe müdürlük yapıyorsunuz?]

Angi institutnı bitirdiñiz, oğlum? (ÖY 10/6)

[Oğlum, **hangi** enstitüyü bitirdiniz?]

-*Belki onun angi bölükte çalışqanını biledirsiz?* (TE 92/4)

[-Belki onun **hangi** bölükte çalıştığını biliyorsunuzdur?]

2.4. *qaç* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

-*Qaç sınıf bitirdiñ?* (TE 52/21)

[-**Kaç** sınıf bitirdin?]

-*Qaç yaşındasın?* (TE 52/2)

[-**Kaç** yaşındasın?]

Sizge qaç qutu “Quş sütü” kerek? (YD 48/9)

[Size **kaç** kutu “Kuş sütü” gerek?]

Siz qaç kümüş aylıq alasınız? (YD 256/13)

[Siz **kaç** gümüş aylık alıyorsunuz?]

2.5. *qaçıncı* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

-*O sizniñ qaçıncı apayıñız?* (TE 97/9)

[-O sizin kaçınıcı hanımınıñız?]

2.6. *qaysı* [hangi] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Qaysı nomerde turasıñız? (YD 247/5)

[Hangi numarada kalıyorsun?

-*Qaysı taraflarda bulundıñız?* (YD 178/9)

[-Hangi yerlerde bulundunuz?]

Olar qaysı zvenonıñ işini yetiştirsinler? (YA 101/1)

[Onlar hangi ekibin işini bitirsinler?]

Özbekler degeni kibi, hoş, bu erifke qaysı taraftan yanaşmaq kerek? (YD 96/5)

[Özbeklerin dediği gibi, hoş, bu herife hangi taraftan yanaşmak gerek?]

2.7. *nice* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Amma nice vaqıt qadınlardan qaçıp yürecek o? (YD 21/5)

[Ama ne zamana kadar kadınlardan kaçacak?]

Nice vaqıtqace o bu kvartirada yatacaq? (YD 199/4)

[O, ne zamana kadar bu dairede yatacak?]

2.8. *ne qadar* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Qadeçiginizge ne qadar şarap sığa? (TE 88/15)

[Kadehinize ne kadar şarap sığıyor?]

3. Soru Zamirleri ile Yapılan Soru Cümleleri

Varlıkları soru yoluyla temsil eden kelimelerdir, kim “kim”, ne “ne”, kimgе “kime”, qayda “nereye”, qaysı “hangisi”, qaçqa “kaça”, qaçıncısı “kaçınıcı”. (Yüksel 2005: 280)

3.1. *kim* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu zamir insanlar için kullanılmaktadır.

3.1.1. *kim* Sözcüğünün Doğrudan Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Barsın, tasdıqlasınlar, kim qabaatlı? (YD 109/1)

[Varsın, tasdik etsinler, kim kabahatli?]

İmtiandan aldın kim raat-raat yuqlay? (MSU 47/1)

[İmtihandan önce kim rahat rahat uyuyor?]

Kim o? (MEYY 95/2)

[Kim o?]

Öyle ufaq-tüfek yaranen biz, denizciler, koykada yatqan olsaq Sevastopolniñ müdafaasında **kim** qalır edi? (YA 40/1)

[Öyle ufak tefek yarayla biz, denizciler, yatakta yatmış olsak Sevastopol'ün müdafaasında **kim** kalırdı?]

Ya Amet **kim**? (MSU 59/1)

[Yahu Ahmet **kim**?]

-Ya bizim dağda saña odun kesmege **kim** izin berdi? (TE 50/6)

[-Yahu bizim dağda sana odun kesmek için **kim** izin verdi?]

3.1.2. **kim** Sözcüğünün Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Kimni sevesiñ? (MEYY 39/3)

[**Kimi** seviyorsun?]

Sizler **kimni** urasıñız? (ÖY 70/5)

[Sizler **kimi** vuruyorsunuz?]

3.1.3. **kim** Sözcüğünün Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Bunuñ **kimge** keregi bar? (YD 258/1)

[**Kime** bunun gereği var?]

Qayğı ve quvançlarımıñı saña yazmay **kimge** yazayım? (TE 13/8)

[Üzüntü ve sevinçlerimi sana yazmayıp da **kime** yazayım?]

Kimge baracaqsıñ? (YA 127/3)

[**Kime** gideceksin?]

Kimge benzey şu? (MEYY 18/1)

[Şu, **kime** benziyor?]

Men şaşım, lâkin derdimni **kimge** aytayım? (MEYY 19/1)

[Ben şaşım, fakat derdimi **kime** söyleyeyim?]

Ya olar endi **kimge** qalacaq? (YD 266/1)

[Ya onlar şimdi **kime** kalacak?]

3.1.4. **kim** Sözcüğünün Bulunma Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Daa **kimde** sualler bar? (M 25/5)

[Daha **kimde** sorular var?]

Qabaat **kimde**? (AK 43/1)

[Kabahat **kimde**?]

3.1.5. **kim** Sözcüğünün Çıkma Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Kimden doğdı? (MEYY 134/34)

[**Kimden** doğdu?]

Kimden imdat aramalı? (TSS 97/1)

[**Kimden** yardım istemeli?]

-Kimlerden olasınız? (DM 34/2)

[**-Kimlerdensiniz?**]

Memet **kimden** eksik yaşıy? (TE 73/3)

[Mehmet **kimden** eksik yaşıyor?]

3.1.6. **kim** Sözcüğünün Vasıta Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Sizler **kimnen** tepeleşesiniz? (ÖY 70/5)

[Sizler **kiminle** mücadele ediyorsunuz?]

3.1.7. **kim** Sözcüğünün İlgi Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Kvartira **kimniy** adında? (YD 253/9)

[Daire **kimin** adına?]

3.1.8. **kim** Sözcüğünün Çokluk Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

-Bolşevikler kimler ola ya? (YA 19/4)

[**-Bolşevikler kimler** oluyor yahu?]

Bu bereketni **kimler** yetiştire? (YA 87/5)

[Bu bereketi **kimler** yetiştiriyor?]

Kimlersiz? (YA 41/1)

[**Kimlersiniz?**]

3.1.9. **kim** Sözcüğünün İyelik Ekleriyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Mında onıy bizlerden başka daa **kimi** bar? (ÖY 162/3)

[Onun burada bizlerden başka daha **kimi** var?]

-Sen benim kimim olasın? (YD 189/6)

[**-Sen benim kimim** oluyorsun?]

Ya siz onıy **kimi** olasınız? (YD 234/10)

[Ya siz onun **kimi** oluyorsunuz?]

3.1.10. **kim** Sözcüğünün Edatlarla Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

-Men bu kadar şeyni kim için aldım? (ÖY 131/17)

[Ben bu kadar şeyi **kim için** aldım?]

3.2. **ne** Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu zamir, insan dışındaki tüm varlıklar için kullanılmaktadır.

3.2.1. *ne* Sözcüğünün Doğrudan Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Adınız ne? (MSU 31/12)

[Adınız **ne**?]

Ayşe hanım sizge ne oldu? (MSU 33/10)

[Ayşe Hanım, size **ne** oldu?]

-Qaraköz sen munda ne yapasın? (MSU 20/2)

[-Karagöz, sen burada **ne** yapıyorsun?]

-Menden ne isteysiniz? (ÖY 175/6)

[-Benden **ne** istiyorsunuz?]

-Ne dediniz? (YD 22/7)

[-**Ne** dediniz?]

-Sizniñ işiñizde eñ müimi ne? (YA 78/2)

[-Sizin işinizde en mühimi **ne**?]

-Ya munda ne yazılğan? (DM 94/5)

[-Ya burada **ne** yazılmış?]

3.2.2. *ne* Sözcüğünün Yükleme Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Daa körmegen, anlamağan şeyiñniñ nesini begene bilesiñ? (YD 57/6)

[Daha görmediğin, anlamadığın şeyin **nesini** beğenebiliyorsun?]

Nadire sen menden neni gizleysiñ? (ÖY 142/4)

[Nadire, sen benden **neyi** gizliyorsun?]

Özünimi, tabiatını, nesini begenmediñ? (ÖY 76/11)

[Kendini mi, tabiatını mı, **nesini** bağenmedin?]

Ticaretniñ medeniyetini kötermek degende, siz neni anlaysıñız? (TE 71/4)

[Ticaretin medeniyetini yüceltmek deyince siz **ne / neyi** anlıyorsunuz?]

3.2.3. *ne* Sözcüğünün Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Nege sarf ettiñ? (YD 209/3)

[**Ne**ye sarf ettin?]

Nesine kızganlar şuniñ? (YD 200/2)

[Şunun **nesine** kızmışlar?]

Onıñ nege ihtiyacı bar? (TE 73/3)

[Onun **ne**ye ihtiyacı var?]

Ya bu çipçeni de nege sayladıñız? (MEYY 29/2)

[Ya bu pilici de **niye** seçtiniz?]

3.2.4. *ne* Sözcüğünün Bulunma Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Öyle ise ya o baştaki qabalıqniñ sebebi nede? (YD 35/2)

[Öyleyse ya o baştaki kabalığın sebebi **ne**?]

3.2.5. *ne* Sözcüğünün Çıkma Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

-*Qana, neden başlayıq?* (AK 66/1)
[-Hani, **neden** başlayalım?]

3.2.6. *ne* Sözcüğünün Vasıta Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

-*Meselâ nenen meraqılanmaq kerekim?* (ÖY 26/8)
[-Mesela **neyle** meraklanmalıyım?]
Mına onı gazetada tenkid eteler, onıñ işleri nasıl, şimdi nenen meşğul? (DM 96/4)
[İşte onu gazetede tenkit ediyorlar, onun işleri nasıl, şimdi **neyle** meşğul?]
Nenen meşğulsıñ? (AK 54/4)
[**Neyle** meşğulsün?]
Ya o plan nenen yapıla? (ÖY 73/2)
[Ya o plan **neyle** yapılıyor?]

3.2.7. *ne* Sözcüğünün Çokluk Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Aqay işidir o, atnen yigit başına neler kelmez? (YD 160/3)
[Erkek işidir o, atla yiğidin başına **neler** gelmez?]
Bu adamlar daa neler tüşünip taptular? (ÖY 73/1)
[Bu adamlar daha **neler** düşünüp buldular?]
Hayır ola balam, tüşünge neler kördiñ? (TE 10/3)
[Hayrola balam, düşünde **neler** gördün?]
Maña neler ola? (ÖY 179/4)
[Bana **neler** oluyor?]
-Soñ daa aqılnda neler qaldı? (TSS 70/11)
[-Sonra, daha aklında **neler** kaldı?]

3.2.8. *ne* Sözcüğünün İyelik Ekleriyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Qapınmağa neñ bar? (AK 84/2)
[Yemek için **neyin** var?]
Mına endi nesi bar? (YD 236/1)
[İşte şimdi **neyi** var?]
-Nesi acaip onıñ, İsmail? (YD 87/2)
[-İsmail, onun **nesi** acayıp?]
Nesi bar? (YD 200/2)
[**Nesi** var?]

Nesi kerçek? (YD 144/5)

[Nesi gerçek?]

Özüne *nesi* yahşı olacaq? (TE 5/6)

[Kendine *nesi* iyi olacak?]

3.2.9. *ne* Sözcüğünün Edatlarla Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Bunun sebebi neden ibaret? (ÖY 63/11)

[Bunun sebebi **neden ibaret?**]

Etken eyiligin neden ibaret? (TE 8/3)

[Ettiğin iyilik **neden ibaret?**]

Onun vazifesi neden ibaret? (DM 21/3)

[Onun vazifesi **neden ibaret?**]

-Ya bu yardımım neden ibaret olacaq? (ÖY 53/8)

[-Ya bu yardımım **neden ibaret** olacak?]

3.3. *qayda* [nereye / nerede] / *qaydan* [nereden] / *qayerde* [nerede] Sözcükleri ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu zamirler yer isimlerini sormak için kullanılır.

3.3.1. *qayda* [nereye / nerede] ile Yapılan Soru Cümleleri

-Boya qayda? (MSU 82/5)

[-Boya **nerede?**]

Endi qayda barsın? (TSS 66/1)

[Şimdi **nereye** gitsin?]

-Ey, Grişa, qayda qaldın? (YD 91/1)

[-Ey, Grişa, **nerede** kaldın?]

-Qayda qaldılar şular? (YD 120/4)

[-Şunlar **nerede** kaldılar?]

Qayda ketti o? (YD 234/13)

[O **nereye** gitti?]

Qayda o zaman mında hurma balam? (YD 31/10)

[Balam, o zaman burada hurma **nerede?**]

Künniñ bu erte maalinde qayda barsın da yarım oqqa içimlik tapsın? (YD 141/1)

[Günün bu erken saatinde **nereye** gitsin de yarım okka içecek bulsun?]

Sen qayda ketmek isteysin? (YA 155/1)

[Sen **nereye** gitmek istiyorsun?]

Siziñ esas işiñiz qayda? (MEYY 66/1)

[Sizin esas işiniz **nerede?**]

Şimdi qaydalar? (YA 54/3)

[Şimdi **neredeler?**]

Ya berberlikni qayda öğrendiñiz? (TE 12/10)

[Ya berberliği **nerede** öğrendiniz?]

3.3.2. *qaydan* [nereden] ile Yapılan Soru Cümleleri

Böyle yırlarını qaydan bile bu bala? (MEYY 25/2)

[Böyle şarkıları **nereden** biliyor bu çocuk?]

Eger bu qadın meni asıl da tanımasa, familiyamı qaydan bile? (MEYY 66/1)

[Eğer bu kadın gerçekten de tanımiyorsa, ailemi **nereden** biliyor?]

-Ferat sen qaydan telefon etesiñ? (ÖY 22/8)

[-Ferat sen **nereden** telefon ediyorsun?]

Lâkin böyle olacağımı qaydan bilirsin? (TE 45/11)

[Fakat böyle olacağımı **nereden** bilirsin?]

-Menim kızım da anda olğanını qaydan bilesiniz? (MEYY 153/9)

[-Benim kızımın da orada olduğunu **nereden** biliyorsunuz?]

Vika o qadar açuv, zeer, nefret saña qaydan keldi? (YD 190/2)

[Vika, o kadar öfke, zehir, nefret sana **nereden** geldi?]

-Ya bular qaydan keldiler? (YD 82/6)

[-Ya bunlar **nereden** geldiler?]

-Yoq, Gülcian Qadrovna bizni Şamrannen körüşecegimizni qaydan bilsin? (YD 178713)

[-Yok, Gülcian Kadrovna bizi, Şamran'la görüşeceğimizi **nereden** bilsin?]

3.3.3. *qayerde* [nerede] ile Yapılan Soru Cümleleri

-Aysa, odununuz qayerde? (YD 43/6)

[-Söylesene, odununuz **nerede**?]

İşte olmasa, gece evge qaytmasa, qayerlerde yürebile? (YD 235/1)

[İşte olmasa, gece eve dönmese, **nerelerde** gezebilir?]

Qayerde yaşaylar? (YD 257/6)

[**Nerede** yaşıyorlar?]

3.4. *qaysı* [hangisi] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Amma qaysı yener? (YD 170/5)

[Ama **hangisi** yener?]

-Soñ Nadire hanım, buların qaysı maña ait ayılğan sözler? (ÖY 141/8)

[-Sonra Nadire Hanım, bunların **hangisi** benim için söylenmiş sözler?]

3.5. *qaçqa* [kaç] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Tenzile apte qaçqa kirdi şimdi oğlunuz? (YD 21/5)

[Tenzile abla şimdi oğlunuz **kaç** / **kaç yaşına** girdi?]

3.6. *nere* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

ne ile ara kelimelerinin birleşmesinden doğmuştur. Yer isimlerini sormak için kullanılır. (Kaymaz 2007: 1035)

3.6.1. nere Sözcüğünün Doğrudan Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Nerelisin Asiye hanım? (MEYY 14/5)

[Nerelisin Asiye Hanım?]

3.6.2. nere Sözcüğünün Bulunma Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

Anacığım, anaçığım! Neredesin? (MEYY 17/4)

[Anacığım, anaçığım! Neredesin?]

Ya seniñ daimî yaşayış yerin nerde? (AK 101/2)

[Ya senin devamlı yaşadığın yer nerede?]

4. Soru Zarfları ile Yapılan Soru Cümleleri

Fiilde belirtilen durum veya hareketi soru yoluyla belirleyen zarflardır; nasıl “nasıl”, qa “hani”, neday “nasıl”, neden “neden”, qaydan “nereden”, ne kadar “ne kadar”, qayda “nerede”, ne dep “ne diye, niçin”, neçün / ne için “niçin”, nişlep “niye”, nege “niye”, neçe “ne kadar, kaç defa”, ne “ne”, nedayın “nasıl”, qaçan “ne zaman”, ne vaqıt “ne zaman”, ne vaqıtqace “ne zamana kadar”. (Yüksel 2005: 288)

4.1. nasıl Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

Ferat, ondan nasıl qurtulırsın? (ÖY 59/3)

[Ferat, ondan nasıl kurtulursun?]

Lâkin bu fikirimni kemanecige nasıl bildireyim? (MEYY 35/3)

[Fakat bu fikrimi kemancıya nasıl bildireyim?]

Men bu alda nasıl çalışırım? (YD 169/2)

[Ben bu hâlde nasıl çalışırım?]

Nasıl gururlanmayıq? (TE 15/7)

[Nasıl gururlanmayalım?]

Ne deysiniz? Nasıl bitti? (MEYY 115/2)

[Ne diyorsunuz? Nasıl bitti?]

O büyük adamlarınñ öğüne barıp men de biraz yurlamağa bilem dep nasıl aytayım? (MEYY 50/2)

[O büyük adamların önüne gidip ben de biraz şarkı söylemeyi biliyorum diye nasıl söyleyeceğim?]

Sen ne yaptın, ne eyledin, canım, mında nasıl keldin? (YD 97/2)

[Sen ne yaptın, ne eyledin, canım, buraya nasıl geldin?]

-Soñ aqşamıñız nasıl keçti? (TSS 62/2)

[-Son akşamınız nasıl geçti?]

Şamran Taşkent vokzalında qalğan edi, o mında nasıl peyda oldı? (YD 78/1)

[Şamran Taşkent garında kalmıştı, o burada nasıl ortaya çıktı?]

-Şimdi vaqtım yoq Ferat, aqşamğa körüşsek nasıl olur? (ÖY 168/5)

- [–Şimdi vaktim yok Ferat, akşama görüşsek **nasıl** olur?]
*Ya bu işniñ başına çıqılmay mashara olsam, Mahmudovniñ yüzüne **nasıl** baqarım?*
(MSU 47/2)
[Ya bu işi başaramaz maskara olursam, Mahmudov'un yüzüne **nasıl** bakarım?]
*Ya seniñ dostlarıñnen münasebetiñ **nasıl** quruldı?* (YD 275/2)
[Ya senin dostlarınla münasebetin **nasıl** kuruldu?]

4.2. **niçün / neçün / ne için** [niçin] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

4.2.1. **niçün / neçün** [niçin] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

- Qalpaq munda **niçün** kerek?* (DM 20/4)
[–Şapka burada **niçin** gerekli?]
*Qızım **niçün** öyle deysiñ?* (YD 72/1)
[Kızım, **niçin** öyle diyorsun?]
*Kim, **neçün** keç keldi?* (DM 110/2)
[Kim, **niçin** geç geldi?]
-*Körmegen, bilmegen, tanımağan adamıñızni siz **niçün** aqaretleysiñiz?* (YD 27/6)
[–Görmediğiniz, bilmediğiniz, tanımadığınız adama siz **niçin** hakaret ediyorsunuz?]
***Niçün** ruhset etmesinler?* (YD 123/11)
[**Niçin** izin vermesinler?]

4.2.2. **ne için** [niçin] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

- Ayşe benim mektüplerime **ne için** cevap yazmadıñız?* (MSU 67/8)
[–Ayşe, benim mektuplarıma **niçin** cevap yazmadınız?]
-***Ne için** böyle keç qaldıñız?* (MSU 43/6)
[–**Niçin** böyle geç kaldınız?]
***Ne için** sevinmesiñ?* (MSU 40/5)
[**Niçin** sevinmesin?]
*Onıñ resimini **ne için** basqanlar?* (TE 15/6)
[Onun resmini **niçin** basmışlar?]
*Sen **ne için** onıñ kim olğanını, familiyasını soramadıñ?* (MSU 34/8)
[Sen **niçin** onun kim olduğunu, ailesini sormadın?]
*Sizni **ne için** böyle şamatanen qarşılap ala?* (MSU 13/6)
[**Niçin** sizi böyle şamatayla karşılıyor?]
*Soñ, şeerge **ne için** keldiñ?* (TE 56/6)
[Peki, şehre **niçin** geldin?]
*Ya **ne için** maqtamasınlar?* (MSU 50/2)
[Ya **niçin** övmesinler?]

4.3. **ne** Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

4.3.1. **ne** Sözcüğünün Doğrudan Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

- Men **ne** qarşı olayım?* (YD 264/3)

- [-Ben **niçin** karşı olayım?]
-*Ne açuvlanasın?* (TE 109/5)
[-**Niçin** sinirleniyorsun?]
Ne gülesiz? (MEYY 64/1)
[**Ne** gülüyorsun?]
Ne sustu, canım? (YD 191/1)
[**Niçin** sustun, canım?]
-*Sen oña ne taaciplenesin?* (TSS 57/3)
[-Sen ona **niçin** şaşıyorsun?]
Ya bunu ne ketirdin? (YD 267/1)
[Yahu bunu **niçin** getirdin?]
-*Ya ne böyle aşıquv?* (YD 147/4)
[-Yahu **neden** bu acele?]

4.3.2. *ne* Sözcüğünün Yönelme Hâli Ekiyle Kullanılması ile Yapılan Soru Cümleleri

- Alla sana aklı nege bergen?* (YD 193/14)
[Allah sana akli **niçin** vermiş?]
Nege şaşıp qaldın? (TE 11/2)
[**Niçin** şaşıp kaldım?]

4.3. *ne qadar* Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

- Bugünkü planını Ayşe ne qadar eda etti?* (MSU 49/4)
[-Bugünkü planı Ayşe **ne kadar** yerine getirdi?]

4.4. *ne vakıt* [ne vakit] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

- Anay babam bizge ne vaqıt gelecek?* (TSS 48/6)
[-Anneciğim, babam bize **ne zaman** gelecek?]
Anda ne vaqıt barmaq kerek? (ÖY 53/12)
[Oraya **ne zaman** gitmek gerek?]
-*Sen böyle sözlerni ne vaqıt öğrendin?* (ÖY 34/3)
[-Sen böyle sözleri **ne zaman** öğrendin?]
Ya raqımın keyfiyetini ne vaqıt sınaq baqasız? (TE 89/4)
[Ya rakının keyfini **ne zaman** sınıyorsunuz?]

4.5. *qaçan* [ne zaman] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

- Qaçan ketmek kerek?* (YD 121/9)
[-**Ne zaman** gitmek gerek?]
Raatlanuv müddetiniz qaçan bite? (YD 258/6)
[Dinlenme süreniz **ne zaman** bitiyor?]
Şimdi yardımım tiymese oña, qaçan tiyecek? (YD 121/2)
[Şimdi ona yardımım değmezse **ne zaman** değecek?]

4.6. *neday* [nasıl] Sözcüğü ile Yapılan Soru Cümleleri

-*İşler neday?* (TE 56/3)
[-*İşler nasıl?*]

5. Soru Edatları ile Yapılan Soru Cümleleri

Bunlar sorma ifade eden, soru için kullanılan edatlardır. Sayıları çok azdır. Başlıca sorma edatı hani'dir. Bu edat eskiden kanı şeklinde idi. Ağızlarda hani şekli de vardır. Çok kullanılan bir sorma edatı da Arapçadan geçen acep (aceb), acaba kelimeleridir. (Ergin 1989: 331)

5.1. *aceba* [acaba] ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu ne demek, aceba? (MEYY 132/1)
[*Bu ne demek, acaba?*]
Ne oldı, aceba? (YD 17/1)
[*Ne oldu, acaba?*]
Ştab başlığı ne demek istey aceba? (DM 19/1)
[*Kurmay başkanı ne demek istiyor acaba?*]
Ya bu borc nasıl eda edile aceba? (YD 37/2)
[*Ya bu borç nasıl ödenir acaba?*]

5.2. *qana* [hani] ile Yapılan Soru Cümleleri

Qana onun ketirgen bahtı? (YD 112/4)
[*Hani onun getirdiği baht?*]

5.3. *eken* [ki, acaba] ile Yapılan Soru Cümleleri

Soru cümlelerinde şüphe ve tereddüt bildiren bir kuvvetlendirme edatıdır. (Yüksel 2005: 471)

A..a, mına seniñ zayıflığıñ nede eken? (YD 131/5)
[*A..a, işte senin zayıflığın nede ki?*]
Böyle vaqıtta balalarğa mezarlıqta ne bar eken? (MSU 81/2)
[*Böyle vakitte çocuklar için mezarlıkta ne var acaba?*]
Qayda qalğan eken, İsmail? (YD 10/3)
[*Nerede kalmış ki, İsmail?*]
Kim eken? (MEYY 12/2)
[*Kim acaba?*]
Olarğa ocalığım nasıl olur eken? (DM 64/2)
[*Onlara hocalığım nasıl olur acaba?*]

6. Görevli Kelimeler ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu bölümdeki soru cümleleri, söz konusu kelimeler ve vurgu yardımıyla yapılır.

6.1. *ya* Kelimesi ile Yapılan Soru Cümleleri

Bu kelime ya tek başına veya cümle içerisinde yer alarak soru cümlesi meydana getirir. (Kaymaz 2007: 1041) *ya* kelimesi Kırım Tatar Türkçesinde genellikle şartlı cümlelerde kullanılır.

Küpekündüz baqmağa qorqasıñ, ya böyleleri gece rastkelse? (YD 17/2)

[Güpegündüz bakmaya korkuyorsun, **ya** böyleleri gece rastgelse? Ne olur?]

-Ya meni işke almasalar? (AK 55/3)

[-**Ya** beni işe almazlarsa? Ne olur?]

Ya müzika ve erkek sesleri? (YD 174/4)

[**Ya** müzik ve erkek sesleri? Onlar ne? Onlar nereden geliyor?]

-Yañlışmasam, adınız Ayşe hanımdır ya? (MSU 32/5)

[-Yanılmıyorsam, adınız Ayşe Hanımdır **değil mi?**]

Ya yanılğan olsa? (YD 140/3)

[**Ya** yanılmışsa? Eğer yanılmış olsa / yanıldıysa ne olacak?]

6.2. *belki* Kelimesi ile Yapılan Soru Cümleleri

Belki, böyle olup çıqqanı yahşıdır? (YD 69/3)

[**Belki**, böyle olması iyidir?]

Belki, siz onu tanıydırsınız? (YD 98/3)

[**Belki**, siz onu tanıyorsunuzdur?]

6.3. *galiba* Kelimesi ile Yapılan Soru Cümleleri

Onuñ keçip ketkenini eslemedim, galiba? (AK 55/5)

[Onun geçip gittiğini düşünmedim, **galiba?**]

-Siz, fakat, şiirlerini oqudunuz galiba? (MSU 32/10)

[-Siz, fakat, şiirleri okudunuz **galiba?**]

7. Eksiltili / Kesik Cümleler ile Yapılan Soru Cümleleri

Soru eki veya herhangi bir soru kelimesiyle tamamlanabilen cümlelerdir. Yazı dilinde işaretler ile belirtilen ve bağlamdan anlaşılan soru, konuşma dilinde vurgu ve bağlam ile ortaya çıkar.

-Soñ? [Sonra **ne oldu?**] *Dinleyim?* [Dinleyeyim?] (YD 218/3)

Sual: *İlki kitabınız?* [İlk kitabınız **hangisi?**]

Cevap: *1970 senesi G. Gulam adına neşriyatta "Er Daim Küneş Olsun" adlı ikâyeler cıyuntıñım çıqtı.* (YD 5/5)

[1970 senesi G. Gulam adındaki yayın evinde "Her Daim Güneş Olsun" adlı hikâye kitabım çıktı.]

Sual: *Soñ?* [Sonra **ne oldu / yaptın?**]

Cevap: *Soñ-oquv. İş, em oquv. Neft işlev zavodında çilengir, rayon statistika idare-*

sinde inspektor olaraq çalıştım. (YD 5/7)

[Sonra okuma. İş ve okuma. Petrol işleme fabrikasında çilingir, bölge istatistik idaresinde müfettiş olarak çalıştım.]

Ya ağaň, qardaşın? [Ya ağaň, kardeşin **yok mu?** / Onlar **nerede?**] (YD 274/3)

Ya babası? [Ya babası **nerede?**] (YD 133/4)

8. Soru Cümlelerinin Anlam Özellikleri

Soru cümleleri her zaman sadece soru anlamı vermez. Sorunun yanı sıra şaşkınlık, onaylatma, tehdit, kızgınlık gibi çok değişik anlam ilgileri kurar. Bunlardan bazıları aşağıda dikkatlere sunulmuştur.

Anağa evlâdından ayrılmaq qolay şeymi? (YA 119/3) [onaylatma, tasdik ettirme]

[Ana için evladından ayrılmak kolay **şey mi?**]

Böyle yapqan adamlar azmı? (ÖY 164/11) [onaylatma, tasdik ettirme]

[Böyle yapan adamlar **az mı?**]

Diğerlerini birer-birer başqa evlerge taqsim etermiz. Anlaştıqmı? (YD 25/4)
[onaylatma, tasdik ettirme]

[Diğerlerini birer birer başka evlere taksim ederiz. **Anlaştık mı?**]

O da nasıl qartop? (YD 219/1) [şaşkınlık]

[O da **nasil** patates?]

O da nasıl musafirlik eken? (MSU 64/7) [şaşkınlık]

[O da **nasil** misafirlik ki?]

Sonuç

Kırım Tatar Türkçesindeki soru yapma yolları, Türkçenin anlatım imkânları bakımından zengin bir dil olduğunu ortaya koymaktadır. Türkçe gramerin her konusu ile ilgili yapılacak derinliğine araştırmaların Türkçenin tüm inceliklerini ortaya çıkarmada çok önemli katkılar yapacağı muhakkaktır. Ne kadar çok ve çeşitli yollarla soru yapılırsa yapılsın bunların hepsi ifadeye yöneliktir ve dilin işlevi burada da tüm sadeliği ile göz önüne serilmektedir. Bu çalışma ile de Kırım Tatar Türkçesindeki soru yapma yolları bütün yönleri ve zengin tanıklı örnekler ile ortaya konulmuştur.

Kaynakça

1. Taranan Eserler

- A K** Müyedın, Rüstem (1995), *Ana Kaygısı*, Tavriya Neşriyatı, Akmescit.
- BA** Paşı, İbrahim (1983), *Bir Afta*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- DM** Alyadin, Şamil (1984), *Dostluk Meşali*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- K İ** Arifov, Enver (1990), *Komendantnın İşleri*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- M** Kurtnezie, Zakir (1991), *Miras*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- MEYY** Erecepova, Sabriye (1995), *Menim Enişli-Yokuşlı Yollarım*, Tavriya Neşriyatı, Akmescit.

- M S U** Faik, Emir (1974), *Men Sizni Unutmadım*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Ö Y** Edemova, Üriye (1977), *Ömürlük Yanımdasın*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- T E** Akim, Yusuf; Sariçev, Cemil; Aliyev, Rüstem (1976), *Tanış Ezgiler*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- T S S** Ametov, Cevdet (1976), *Toplar Suskan Son*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y A** Dermenci, Abdulla (1972), *Yenişli Adımlar*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.
- Y D** Umerov, Ervin (1983), *Yıldızlarga Dogru*, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent.

2. Faydalanılan Eserler

- Ağakay, Mehmet Ali (1952), “Soru Cümleleri Üzerine”, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, S.: 12, TDK Yay., Ankara, s.683-684.
- Aşkın Balcı, Hülya; Karatay, Alp; Karatay, Sabriye (2005), “İşlevleri Bakımından Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l Feradis'te Soru Cümleleri”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S.: 27, Erzurum, s.77-102.
- Ayder, Memetov (1984), *Praktikum po Grammatike Tatarskogo Yazıka*, Ukituvçi Neşriyat, Taşkent.
- Asanov, Ş. A.; Garkavets, A. N.; Üseinov, S. M. (1988), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Kiyev “Radyanska Şkola”.
- Banguoğlu, Prof. Dr. Tahsin (1995), *Türkçenin Grameri*, TDK Yay., Ankara.
- Bilgegil, Prof. Dr. Kaya (1963), *Türkçe Dilbilgisi*, İstanbul.
- Clauson, Sir Gerard (1972), *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford.
- Deny, Jean (1941), *Türk Dili Grameri*, (Tercüme: Ali Ulvi Elöve), Maarif Matbaası, İstanbul.
- Ediskun, Haydar (1992), *Türk Dilbilgisi*, 4. bs., Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Emre, Ahmet Cevat (1945), *Türk Dilbilgisi*, İstanbul.
- Ercilasun, Prof. Dr. Ahmet Bican (1993), *Örneklerle Bugünkü Türk Alfabeleri*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ercilasun, Prof. Dr. Ahmet Bican (Yönetiminde) (1991), *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü I, II.*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Ergin, Prof. Dr. Muharrem (1989), *Türk Dil Bilgisi*, Boğaziçi Yay., İstanbul.
- Gencan, Tahir Nejat (1979), *Dilbilgisi*, TDK Yay., 4.bs., Ankara.
- Karahan, Prof. Dr. Leylâ (1991), *Türkçede Söz Dizimi*, Akçağ Yay., Ankara.
- Karatay, Alp (2003), *Kısasü'l-Enbiya ve Nehcü'l Feradis'te Soru Cümleleri*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Kaymaz, Prof. Dr. Zeki (2007), “Türkçede Soru Yapma Şekilleri ve Anlam Özellikleri”, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, 24-29 Eylül 2000, TDK Yay., Ankara, s. 1025-1048.

- Koç, Nurettin (1990), *Yeni Dilbilgisi*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul.
- Korkmaz, Prof. Dr. Zeynep (2003), *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*, TDK Yay., Ankara.
- Kükey, Mazhar (1975), *Türkçenin Sözdizimi*, Ankara.
- Mustafayev, E. M. (1996), *Büyük Rusça-Türkçe Sözlük*, Engin Yay., İstanbul.
- Nar, Katibe (1995), *Soru Ekiyle Kurulmuş Soru Cümlelerinin Anlambilimsel Yönden İncelenmesi*, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Adana.
- Öner, Prof. Dr. Mustafa (1998), *Bugünkü Kıpçak Türkçesi*, TDK Yay., Ankara.
- Şimşek, Rasim (1987), *Örneklerle Türkçe Söz Dizimi*, Trabzon.
- Üseinov, S. M. (2005), *Kırım Tatarca-Rusça Lugat*, Simferopol.
- Yüksel, Doç. Dr. Zühâl (2005), *Kırım Tatar Türkçesi Grameri Ses ve Şekil Bilgisi*, Semih Eğitim Kültür Yay., Ankara.
- Zeynalov, Ferhat (1993), *Türk Lehçelerinin Karşılaştırmalı Dilbilgisi*, Çev. Yusuf Gedikli, Cem Yay., İstanbul.